

**Η ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ Π. Ε. ΣΤΗΝ Α/ΘΜΙΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΑΠΟ ΤΟ 1998 ΕΩΣ ΤΟ 2006 ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΤΩΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΡΟΛΟ ΤΟΥ ΥΠΕΥΘΥΝΟΥ ΚΑΙ ΤΟΝ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ
ΤΩΝ ΣΠΠΕ, ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΚΥΚΛΑΔΩΝ**

ΠΡΙΝΤΕΖΗ-ΚΑΜΠΕΛΗ Ε.

Υπεύθυνη Π.Ε. Α/θμιας Εκπ/σης Κυκλάδων
e-mail: printezi@sch.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Π. Ε. στο νομό Κυκλάδων, ξεκίνησε την πορεία της το Φεβρουάριο του 1997 και από τότε παρουσίασε ραγδαία εξέλιξη, φθάνοντας να υλοποιεί το 2005-2006, παρά τις δυσκολίες επικοινωνίας του νησιωτικού μας συμπλέγματος, 80 προγράμματα Π.Ε. και 7 ΣΠΠΕ. Το γεγονός ότι αυξήθηκαν μεν τα προγράμματα Π.Ε. στο νομό, αλλά ο αριθμός των ΣΠΠΕ αναλογικά παραμένει μικρός και στάσιμος, οδήγησε σε προβληματισμό και σε περαιτέρω διερεύνηση του θέματος. Έτσι ξεκίνησε μιας μικρής έκτασης έρευνα Δράσης ώστε να φανούν οι απόψεις των εκπαιδευτικών πάνω σε αυτό το ζήτημα. Στην παρούσα εργασία θα προσπαθήσουμε να παρουσιάσουμε, όχι μόνο την εξέλιξη αυτή με στατιστική και ποιοτική ανάλυση, αλλά και τις αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Α/θμιας Εκπαίδευσης στο νομό μας, σχετικά με το σχεδιασμό και την υλοποίηση των προγραμμάτων Π. Ε. και ειδικότερα των ΣΠΠΕ. Τα στοιχεία της μελέτης που αναφέρονται στη στατιστική και ποιοτική ανάλυση των προγραμμάτων Π.Ε. από το 1997- 2006, αλλά και των ΣΠΠΕ από το 2002-2006, πήραμε από το αρχείο της Διεύθυνσης Α/θμιας Εκπαίδευσης νομού Κυκλάδων. Οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών προκύπτουν από ερωτηματολόγιο, που είχε ενσωματωθεί στη φόρμα σχεδιασμού προγράμματος Π.Ε, τον Οκτώβριο του 2004 και εν συνεχεία από ημιδομημένες συνεντεύξεις, που κρίθηκε σκόπιμο να συμπεριληφθούν.

PRINTEZI-KAMPELI E

Primary Education Office of the Cyclades
e-mail: printezi@sch.gr

ABSTRACT

The Environmental Education in the Cyclades began in 1997 and since then it has developed a lot. Despite the communication difficulties in our cluster of islands, 80 Environmental Education programmes and 7 Environmental Education Projects were implemented in the period 2005-2006. The fact that, on the one hand, the number of the Environmental Education Programmes has increased in the County of the Cyclades and, on the other hand, the number of the Environmental Education Projects has comparatively remained small and steady, has caused some consideration and has led to further investigation into this matter. Consequently, a limited Action research was started to reveal the views of the teachers about this issue. In the current project we will make an attempt to present not only the development of the Environmental Education Programmes in the County of the Cyclades through statistical and quality analysis, but mainly the views of the Primary Education teachers about the designing and the implementation of Environmental Education programmes and especially about the projects as well as the expectations they have from the person in charge of these programmes. The data of the study concerning the statistical and quality analysis of the Environmental Education programmes for the period 1997-2006 and also the Environmental Education Projects for the period 2002-2006 have been taken from the Archives of the Primary Education Office of the Cyclades County. The views of the teachers are

the result of a questionnaire, which had been incorporated in the programme-designing template for the Environmental Education in October 2004 and from ensuing structured interviews, which were considered important to be included.

Λέξεις κλειδιά: Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Προγράμματα Π.Ε., ΣΠΠΕ, αντιλήψεις εκπαιδευτικών.

1.ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο Νομό Κυκλάδων η Π.Ε., από το Φεβρουάριο του 1997, που ξεκίνησε την πορεία της, έχει διαγράψει μια αξιόλογη εξέλιξη, φθάνοντας να υλοποιεί το 2005-2006, παρά τις δυσκολίες επικοινωνίας του νησιωτικού μας συμπλέγματος, 80 Νομαρχιακά προγράμματα Π.Ε. και 7 ΣΠΠΕ.

Οφείλουμε να αναφέρουμε εξ αρχής και να επισημάνουμε, ότι η εργασία μας δεν είχε στόχο την διεξαγωγή έρευνας και την γενίκευση συμπερασμάτων, αλλά την γνώση της κατάστασης που επικρατούσε στο νομό, καθώς και τις προσδοκίες των εκπαιδευτικών από τον υπεύθυνο Π.Ε., λαμβανομένου υπόψη του καθοριστικού του ρόλου, αφ' ενός για την προώθηση των στόχων της Π.Ε. και της αειφορίας στα σχολεία της περιοχής του και αφ' ετέρου ως προς τον συντονισμό, ενημέρωση, εμπύχωση, οργάνωση των προγραμμάτων Π.Ε. και ιδιαίτερα των ΣΠΠΕ, η μη εξέλιξη των οποίων αναλογικά με τα υπόλοιπα προγράμματα Π.Ε., μας προβληματίσε, ώστε να αναζητήσουμε τις αιτίες και να διερευνήσουμε τις απόψεις των εκπαιδευτικών του νομού μας, πάνω σ' αυτό το ζήτημα. Παρουσιάζονται:

α) Αναλυτικά τα στοιχεία, από την εξέλιξη των προγραμμάτων Π.Ε. στο νομό Κυκλάδων από το 1998- 2006 και των ΣΠΠΕ από το 2002-2006.

β)Γίνεται προσπάθεια αποσαφήνισης με *Ερωτηματολόγια* των αντιλήψεων των Εκπαιδευτικών Α/θμιας Εκπαίδευσης στο νομό μας, όσον αφορά τις προσδοκίες τους και την συνεργασία που επιθυμούν να έχουν με τον εκάστοτε Υπεύθυνο, για ενημέρωση, επικοινωνία, στήριξη και υλική συμπαράσταση.

γ)Τέλος κρίθηκε σκόπιμο να συμπεριληφθούν και *Συνεντεύξεις* επειδή προέκυψε η ανάγκη να διευκρινιστούν καλύτερα οι απόψεις των εκπαιδευτικών, αναφορικά με το σχεδιασμό και την υλοποίηση των ΣΠΠΕ. Δυστυχώς όπως προκύπτει από την ελληνική βιβλιογραφία, η επιστημονική έρευνα στη χώρα μας σχετικά με τις απόψεις, την διερεύνηση και την καταγραφή των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών για θέματα που αφορούν τα προγράμματα και την Π.Ε. είναι περιορισμένη και διαπιστώνεται η ανάγκη της διεξαγωγής της, πάνω σε αυτά τα ζητήματα. (Παπαδημητρίου 1995, Φλογαΐτη 2003, Δασκολιά 2004, Τσαμπούκου-Σκαναβή 2004). Έτσι τα στοιχεία σύγκρισης που βρήκαμε στη βιβλιογραφία που ανατρέξαμε, ήταν ελάχιστα και δεν μας βοήθησαν επαρκώς.

2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Όπως προαναφέραμε, η εργασία μας ξεκίνησε αρχικά σαν μια μικρής έκτασης *Έρευνα Δράσης*, (Cohen-Manion 1994, σ. 258), προκειμένου να απαντηθούν ερωτήματα και να δοθούν απαντήσεις σε προσωπικούς προβληματισμούς, με απώτερο στόχο την ενημέρωση και αυτοβελτίωση πχ.:

1. Ποια είναι η πορεία και η εξέλιξη των προγραμμάτων Π.Ε. στην περιφέρειά μου;
2. Ποιοι λόγοι κάνουν τους εκπαιδευτικούς να διστάζουν να υλοποιήσουν ένα πρόγραμμα Π.Ε.;
3. Ποιες οι προσδοκίες των εκπαιδευτικών για το ρόλο του υπευθύνου Π.Ε.;
4. Τι είδους ενημέρωση θέλουν να έχουν από τον υπεύθυνο Π.Ε.;

2.1 Έτσι αντλήθηκαν δεδομένα που αφορούσαν την εξέλιξη των προγραμμάτων Π.Ε από το 1998-2006 στο Νομό μας, από το αρχείο Δ/νσης Α/θμιας Εκπαίδευσης Κυκλάδων. Η προσέγγιση που υιοθετήθηκε για την ανάλυση τους ήταν *ποιοτική* και *ποσοτική*. (Cohen-Manion 1994 & Παπαναστασίου 2005).

2.2 Στη συνέχεια η μελέτη συνδυάστηκε με *Επισκόπηση*, (Cohen-Manion 1994), αφού κρίθηκε αναγκαία η συλλογή δεδομένων με τη χρήση *Ερωτηματολογίου* και *Συνέντευξης*, ώστε να διευκρινιστούν οι απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με τα πιο πάνω ερωτήματα, αλλά και οι αντιλήψεις τους σχετικά με τα ΣΠΠΕ, αφού διαπιστώθηκε ότι, αυξήθηκαν μεν τα προγράμματα Π.Ε. στο νομό, αλλά ο αριθμός των ΣΠΠΕ αναλογικά παρέμενε μικρός και στάσιμος.

Τα μέσα που χρησιμοποιήσαμε για τη συλλογή των δεδομένων που αφορούσαν τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την υλοποίηση προγραμμάτων Π.Ε, τον ρόλο, τις υποχρεώσεις και τις προσδοκίες που τρέφουν για τον εκάστοτε Υπεύθυνο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, ήταν *Ερωτηματολόγια* (Cohen-Manion 1994 & Παπαναστασίου 2005), που συμπληρώθηκαν ανώνυμα, από 37 εκπαιδευτικούς της περιφέρειάς μας. Οι 21 ήταν δάσκαλοι και οι 16 Νηπιαγωγοί. Η δειγματοληψία ήταν τυχαία και δεν τέθηκαν κριτήρια. Οι ερωτήσεις που χρησιμοποιήθηκαν ήταν **κλειστού τύπου** γιατί συμπληρώνονται, κωδικοποιούνται, αναλύονται εύκολα, και επιπλέον εξασφαλίζονται πληροφορίες αντικειμενικές αλλά και **ανοιχτού τύπου** γιατί οι ανοικτές ερωτήσεις αφήνουν ελεύθερο το άτομο να εκφράσει τις σκέψεις, τα συναισθήματα και τις προτιμήσεις του (Παπαναστασίου 2005, σ.116&117). Επίσης γιατί οι ανοικτές εξασφαλίζουν περισσότερο αυθόρμητες απαντήσεις και μάλιστα στη γλώσσα των ερωτώμενων, με τις δικές τους ιδέες... (Καμαρινού, 2000, σ.102) Οι τοποθετήσεις, οι προβληματισμοί, τα κίνητρα, των συναδέλφων σχετικά με το σχεδιασμό των ΣΠΠΕ, προκύπτουν από 28 *Ημιδομημένες Συνεντεύξεις*, (Cohen-Manion 1994, & Παπαναστασίου 2005), με προκαθορισμένες ερωτήσεις *κλειστού τύπου*, αλλά επιπλέον και με *ανοικτές ερωτήσεις* για πληρέστερη κατανόηση (Παπαναστασίου 2005) και *επειδή είναι ευέλικτες, ενθαρρύνουν τη συνεργασία και βοηθούν τη δημιουργία επαφής* (Cohen-Manion 1994 σελ.381), οι περισσότερες των οποίων λόγω της απόστασης και της πίεσης του χρόνου διεξήχθησαν τηλεφωνικά, κυρίως για τους εκπαιδευτικούς εκτός Σύρου. Στη Σύρο η επικοινωνία ήταν περισσότερο προσωπική. Η δυσκολία που είχαμε επίσης με το δείγμα ήταν, ότι λόγω και των διακοπών δεν μπορούσαμε να έχουμε τα προσωπικά τηλέφωνα των συναδέλφων που απάντησαν στα ερωτηματολόγια για περισσότερες διευκρινίσεις. Έτσι καταφύγαμε αναγκαστικά στη *Βολική ή Τυχαία* δειγματοληψία (Cohen-Manion 1994, σ.130), και όσοι έδωσαν τις συνεντεύξεις δεν ήταν σε όλες τις περιπτώσεις οι ίδιοι, με εκείνους που συμπλήρωσαν τα ερωτηματολόγια. Επίσης δεν τέθηκε κριτήριο προηγούμενης εμπειρίας σε ΣΠΠΕ. Η προσέγγιση που επίσης υιοθετήθηκε για την ανάλυση των δεδομένων των ερωτηματολογίων και των συνεντεύξεων ήταν *ποιοτική* (ανάλυση περιεχομένου) και σε ελάχιστες ερωτήσεις *ποσοτική* (Cohen Manion 1994 & Παπαναστασίου 2005). Καταγράψαμε, συγκρίναμε τα στοιχεία και η επεξεργασία των αποτελεσμάτων έδειξε τα εξής συμπεράσματα:

3. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ και ΕΡΜΗΝΕΙΑ

3.1 Πορεία εξέλιξης προγραμμάτων Π.Ε. στο Νομό Κυκλάδων

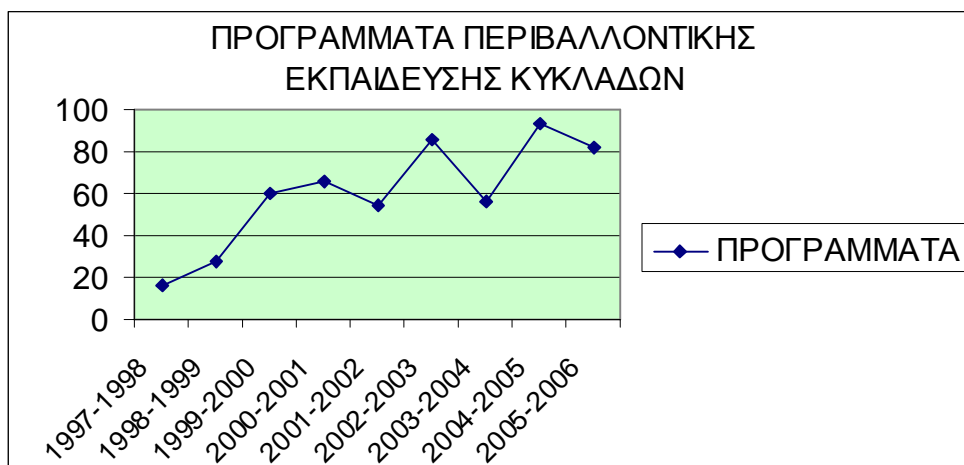
3.1.1 Ποσοτική Ανάλυση

Από το σχολικό έτος **1997-1998** έως το **2005-2006** όπως διαπιστώνουμε από τον **πίνακα 1**, η πορεία εξέλιξης των προγραμμάτων Π.Ε. στο νομό Κυκλάδων ήταν ανοδική.

	1997- 1998	1998- 1999	1999- 2000	2000- 2001	2001- 2002	2002- 2003	2003- 2004	2004- 2005	2005- 2006
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ	16	28	60	66	54	86	56	88	80

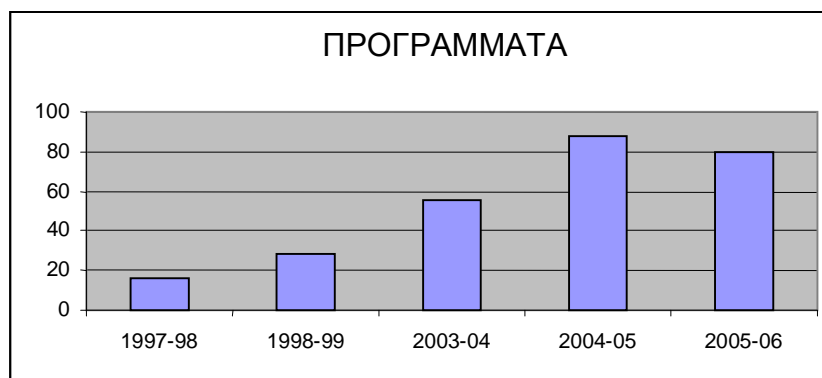
Πίνακας 1

Μια μικρή πτώση που φαίνεται καλύτερα στο **Γράφημα 2**, κατά το 2003-2004 δεν είναι αληθής και οφείλεται κατά την άποψή μας σε άλλους λόγους. Είναι η χρονιά που λειτούργησαν για πρώτη φορά τα Πολιτιστικά τμήματα και πολλά προγράμματα που μέχρι τότε εντάσσονταν στην Π.Ε., βρήκαν το φυσικό τους χώρο και υλοποιήθηκαν ως Πολιτιστικά. Το 2004-2005 η ανοδική πορεία συνεχίστηκε με 88 προγράμματα γράφημα **Πίνακας 1** και **Γράφημα 2**.

Γράφημα 2

Αποτέλεσε αριθμό ρεκόρ, γεγονός που θεωρούμε ότι οφείλεται και στο γεγονός της τοποθέτησης και δεύτερης Υπεύθυνης στο νομό μας. Έτσι κατέστη δυνατόν να επισκεφτούμε περισσότερα σχολεία, σε περισσότερα νησιά, να γίνουν περισσότερες ενημερωτικές συναντήσεις και σεμινάρια, με αποτελέσματα καταφανή, το σχεδιασμό περισσότερων προγραμμάτων. Η ανοδική πορεία όπως διαπιστώνουμε πιο παραστατικά στο **Γράφημα 3**, συνεχίστηκε με μια ελαφρά πτώση το 2005-06.

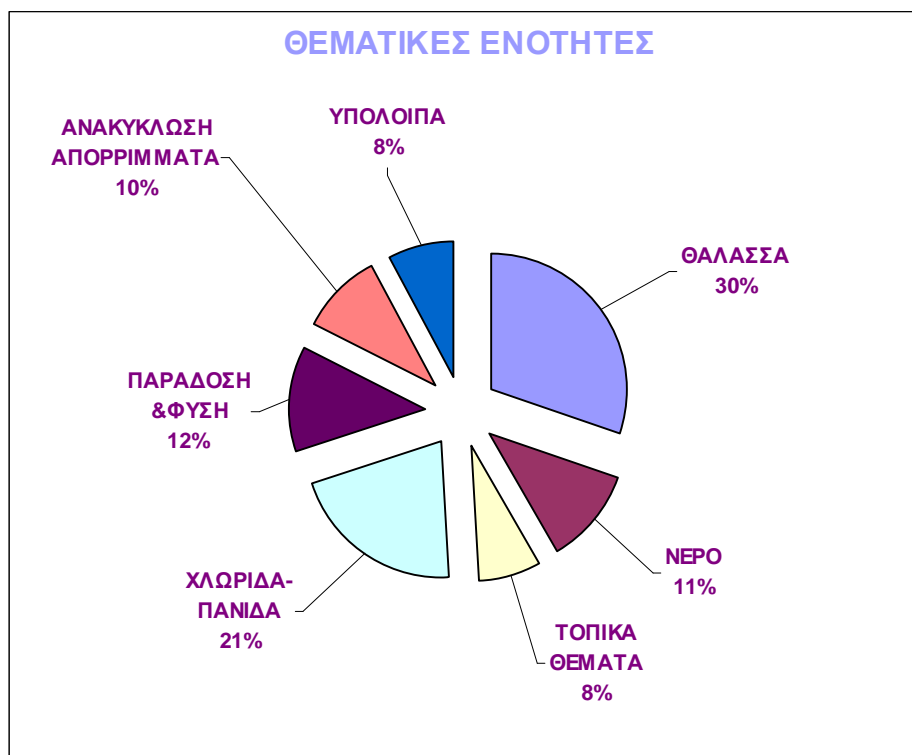
Γράφημα 3

3.1.2 Ποιοτική Ανάλυση

Η πιο συχνή Θεματολογία που καταγράφεται στο **Γράφημα 4** και στον **Πίνακα 5** είναι:

ΘΑΛΑΣΣΑ 30,3 % και αναλυτικά περιλαμβάνονται θέματα για: Θαλάσσια οικοσυστήματα & βιοποικιλότητα, ρύπανση, ακτές, θαλάσσια ζώα απειλούμενα από εξαφάνιση, λιμάνια, καράβια & ταξίδια, λογοτεχνία & θάλασσα, θρύλοι, μύθοι, παραδόσεις & θάλασσα.

ΧΛΩΡΙΔΑ-ΠΑΝΙΔΑ 20,8 % και αναλυτικά περιλαμβάνονται θέματα για : Χερσαία οικοσυστήματα, τοπική χλωρίδα (φίδες & κέδροι, βελανίδι & βελανιδιά, ελιά, αμπέλι, ντοματάκι Θήρας, πατάτα, ορχιδέες, μανιτάρια), τοπική πανίδα (πουλιά, γυπαετός, αιγαιόγλαρος, μεταναστευτικά πουλιά, οχιά Μήλου, σαύρες, έντομα), μέλισσα και μέλι.

Γράφημα 4

ΠΑΡΑΔΟΣΗ & ΦΥΣΗ 12,3 % και περιλαμβάνονται θέματα για : Παραδοσιακά επαγγέλματα & τέχνες (ταρσανάδες & σκαριά, караβομαραγκοί, ψάρεμα & ψαράδες, λουκούμια Σύρου, κτηνοτροφία στη Νάξο, αργαλειός & τοπικές ενδυμασίες), παραδοσιακά παιχνίδια, υλικά & παράδοση (πέτρα, μάρμαρο, ελαφρόπετρα, σμυρίγλι, σίδηρος), μουσική παράδοση, λαογραφική παράδοση, αρχοντικά & πύργοι, πηγές & βρύσες, πέτρινα γεφύρια, εκκλησίες, μοναστήρια & εξωκλήσια, ανεμόμυλοι, κάστρα, νεοκλασικά κτίρια, μονοπάτια, οικισμοί, περιστεριώνες, μύλοι, υπαίθρια μουσεία, βιομηχανική κληρονομιά, σπήλαιο Αντιπάρου, κλπ. (Τα περισσότερα από αυτά τα θέματα υπήρχαν κυρίως τα πρώτα χρόνια μέχρι το 2003. Τώρα πολλά από αυτά έχουν περάσει στα προγράμματα Πολιτιστικών).

ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ								
	ΘΑΛΑΣΣΑ	ΝΕΡΟ	ΤΟΠΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΧΛΩΡΙΔΑ-ΠΑΝΙΔΑ	ΠΑΡΑΔΟΣΗ & ΦΥΣΗ	ΑΝΑΚΥΚΛΩΣΗ-ΑΠΟΡΡΙΜΜΑΤΑ	ΔΙΑΦΟΡΑ	ΣΥΝΟΛΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ	164	61	41	113	67	53	42	541
ΠΟΣΟΣΤΟ %	30,3142329	11,275	7,57855823	20,88724584	12,3844732	9,796672828	7,763401109	100

Πίνακας 5

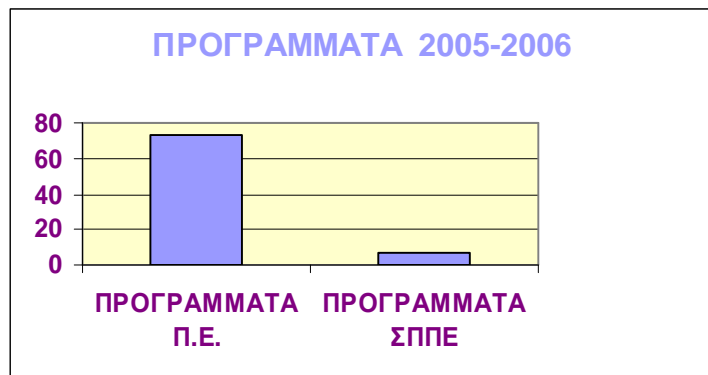
ΝΕΡΟ με 11,2 % περιλαμβάνονται θέματα για : υδάτινα χερσαία οικοσυστήματα, χείμαρροι, ποτάμια, φράγματα, μαγγανοπήγαδα & στέρνες, πηγές & βρύσες.

ΑΝΑΚΥΚΛΩΣΗ-ΑΠΟΡΡΙΜΜΑΤΑ με ποσοστό 9,7 % : Περιλαμβάνεται και ο βιολογικός καθαρισμός.

Ο ΤΟΠΟΣ ΜΑΣ με 7,5 % περιλαμβάνονται τα θέματα: Το νησί μας, το χωριό μας, η πόλη μας.

ΔΙΑΦΟΡΑ ΘΕΜΑΤΑ με 7,7 %, περιλαμβάνονται θέματα για : Αυτοκίνητο & κυκλοφοριακό πρόβλημα, καιρό & κλίμα, ανθρωπογενές περιβάλλον, ενέργεια, ήλιος & φως, χρόνο & 4 εποχές.

3.2. Πορεία εξέλιξης προγραμμάτων ΣΠΠΕ.. στο Νομό Κυκλάδων

Γράφημα 6

Όπως διαπιστώνουμε από τον **Γράφημα 6**, παρά τη συνολική αύξηση που παρουσιάζουν τα προγράμματα Π.Ε. στο νομό μας, εντούτοις ενώ υλοποιούνται 80 προγράμματα Π.Ε., τα ΣΠΠΕ είναι μόνο 7. Ο αριθμός τους είναι σταθερά χαμηλός από την πρώτη χρονιά 2002-2003 που άρχισαν να υλοποιούνται, μέχρι και το 2005-06. ΣΠΠΕ σχεδιάζονται κυρίως στα μεγάλα νησιά: ΑΝΔΡΟ, ΣΥΡΟ, ΝΑΞΟ, & ΠΑΡΟ. Η φετινή έκπληξη ήταν το μικρό Δημοτικό Σχολείο της ΘΗΡΑΣΙΑΣ,. Επομένως το **Γράφημα 6** μας καταγράφει ξεκάθαρα τη διαφορά, γεγονός που αποτέλεσε και τον προβληματισμό μας, ώστε να ερευνήσουμε τα αίτια του φαινομένου αυτού. Τα ερωτηματολόγια που ήδη είχαν επιστραφεί μας παρείχαν πληροφορίες μόνο για τις αντιλήψεις και τις προσδοκίες των εκπαιδευτικών για τον Υπεύθυνο Π.Ε. και τα απλά Νομαρχιακά προγράμματα Γι' αυτό κρίθηκε σκόπιμο να συμπεριληφθούν εν συνεχεία και ημιδομημένες συνεντεύξεις. Τα αποτελέσματα της *Επισκόπησης* έδειξαν ότι:

3.3 Αποτελέσματα επισκόπησης

3.3.1 Ερωτηματολόγια για τα προγράμματα Π.Ε.

1. Συμμετείχαν 21 δάσκαλοι και 16 Νηπιαγωγοί. Οι 31 ήταν γυναίκες και οι 6 άνδρες.

ΠΡΟΫΠΗΡΕΣΙΑ					
	1-5 χρόνια	5-10 χρόνια	10-15 χρόνια	15-25 χρόνια	ΣΥΝΟΛΟ
Εκπαιδευτικοί	7	11	9	10	37

Πίνακας 7

2. Όπως διαπιστώνεται στον **πίνακα 7**, όσον αφορά τα χρόνια προϋπηρεσίας τους, το δείγμα δεν είχε μεγάλες αποκλίσεις και ηλικιακά ήταν περίπου ισοδύναμο. Πρόγραμμα Π.Ε. έχουν υλοποιήσει οι 27, πάνω από 3 φορές, ενώ 12 από αυτούς, έχουν υλοποιήσει και ΣΠΠΕ, συμμετέχοντας όχι μόνο ως συντονιστές αλλά και ως μέλη της Εκπαιδευτικής ομάδας. Οι υπόλοιποι 10 εκπαιδευτικοί, δεν είχαν υλοποιήσει ξανά πρόγραμμα Π.Ε. και ήταν ή νεοδιόριστοι, ή αναπληρωτές.

3. Όσον αφορά την ενημέρωση και τα σεμινάρια που έχουν παρακολουθήσει, οι 19 δήλωσαν ότι έχουν παρακολουθήσει πάνω από 3 φορές Σεμινάρια, που οργάνωσαν οι εκάστοτε Υπεύθυνοι Π.Ε. στο νομό, ενώ 2 από αυτούς είχαν παρακολουθήσει ενημέρωση από φορέα του Πανεπιστημίου. Οι 5 εκπαιδευτικοί, δεν είχαν καμιά άλλη ενημέρωση, και οι υπόλοιποι 13, είχαν ενημερωθεί μία φορά. Ενδιαφέρον προκαλεί, ότι κανείς εκπαιδευτικός δεν ενημερώθηκε, από Σχολικό σύμβουλό, στα πλαίσια της Ευέλικτης Ζώνης, ούτε σε μεθοδολογία, ούτε σε διδακτικές προσεγγίσεις και τεχνικές ομαδοσυνεργατικής μάθησης.

4. Οι δυσκολίες που συναντούν, έχουν σχέση με τα πενιχρά κίνητρα που τους δίνονται και είναι ως επί το πλείστον η **έλλειψη χρημάτων, λόγω της φτώχης οικονομικής επιχορήγησης των**

προγραμμάτων με αποτέλεσμα να επιβαρύνονται οι γονείς, ειδικά αν πραγματοποιούνται επισκέψεις για μελέτη πεδίου.

5. Όσον αφορά το πληροφοριακό υλικό το δανείζονται από τη Σχολική Βιβλιοθήκη, τις τοπικές Δημοτικές Βιβλιοθήκες, και λιγότεροι από το Διαδίκτυο και το γραφείο Π.Ε.

6. Όσον αφορά στις προσδοκίες που έχουν από τον εκάστοτε υπεύθυνο Π.Ε., όλοι οι Εκπαιδευτικοί ζήτησαν περισσότερη στήριξη από τον Υπεύθυνο Π.Ε., με ενημερωτικές συναντήσεις και σεμινάρια, διδακτικές τεχνικές και εργαστήρια. Επίσης ζητούν, κυρίως οι εκπαιδευτικοί των νησιών εκτός Σύρου, **ο Υπεύθυνος να επισκέπτεται το σχολείο, την τάξη, για επί τόπου βοήθεια και συνεργασία και όχι η συνεργασία να γίνεται με τηλεφωνική επικοινωνία...** Θετικά στοιχεία η ενθάρρυνση, η ενίσχυση και η πολύ καλή σχέση μεταξύ Εκπαιδευτικών και Υπευθύνων. Εντύπωση προκαλεί το γεγονός, ότι στήριξη δεν ζητούν οι νεοδιόριστοι και οι έχοντες πάνω από 20 χρόνια εκπαιδευτικοί, αλλά εκείνοι που έχουν μια προϋπηρεσία 10-15 χρόνια. (Λόγοι ανανέωσης, διαμορφωτική προσωπική αξιολόγηση;)

3.3.2 Συνεντεύξεις για τα ΣΠΠΕ

Στις Συνεντεύξεις συμμετείχαν 28 Εκπαιδευτικοί, 19 γυναίκες και 9 άνδρες. Με τη μέθοδο ανάλυσης περιεχομένου, επεξεργαστήκαμε τα δεδομένα μας και θεωρήσαμε σκόπιμο να χωρίσουμε τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών σε 2 μεγάλες κατηγορίες:

A. Απαντήσεις που έδωσαν Εκπαιδευτικοί που έχουν υλοποιήσει ΣΠΠΕ, άρα έχουν αποκτήσει μια εμπειρία. (Θετική ή Αρνητική).

B. Απαντήσεις που έδωσαν Εκπαιδευτικοί που δεν έχουν υλοποιήσει ΣΠΠΕ, επομένως χωρίς προηγούμενη εμπειρία σε αυτά. (Θετική ή Αρνητική).

Εκπαιδευτικούς με εμπειρία σε ΣΠΠΕ θεωρήσαμε όχι μόνο τους συντονιστές, αλλά και όσους συμμετείχαν ως μέλη της Εκπαιδευτικής ομάδας.

Έτσι 10 γυναίκες και 2 άνδρες, σύνολο 12 Εκπαιδευτικοί από τους ερωτηθέντες, έχουν υλοποιήσει ΣΠΠΕ και 9 γυναίκες και 7 άνδρες από το σύνολο των ερωτηθέντων, νεοδιόριστοι ως επί το πλείστον, δεν είχαν καμιά προηγούμενη εμπειρία σε ΣΠΠΕ. Και στις δύο κατηγορίες ομαδοποιήσαμε τις απαντήσεις και η επεξεργασία των αποτελεσμάτων έδειξε τα εξής:

A. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ με ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΣΕ ΣΠΠΕ

ΕΡΩΤΗΣΗ:-Τι αποτέλεσε για σας Κίνητρο για τον Σχεδιασμό και την Υλοποίηση ενός ΣΠΠΕ;

- ⓐ Η Χρηματοδότηση (ποσοστό 100%),
- ⓑ Οι Ωφέλειες που αποκομίζουν τα παιδιά
- ⓒ Ο Εμπλουτισμός της Σχολικής βιβλιοθήκης και του Υλικού του Σχολείου
- ⓓ Τα οφέλη που αποκομίζουν οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί από την εμπειρία τους είτε ως Συντονιστές, είτε ως μέλη της Παιδαγωγικής ομάδας.
- ⓔ Το φιλότιμο και το μεράκι ...
- ⓖ Η ευχέρεια για συνεργασίες και επισκέψεις πεδίου. (ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ)

Είναι καταφανές ότι η γενναία χρηματοδότηση των ΣΠΠΕ, αποτελεί για τους εκπαιδευτικούς ένα δυνατό κίνητρο και δεν είναι τυχαίο ότι όλοι όσοι ερωτήθηκαν εστίασαν σ' αυτό. Προκύπτουν επίσης οι ωφέλειες που αποκομίζουν τα παιδιά που εμπλέκονται σε διαδικασίες ομαδοσυνεργατικής, βιωματικής και διαθεματικής μάθησης. Επομένως οι εκπαιδευτικοί που υλοποίησαν ΣΠΠΕ στο νομό μας έχουν θεωρητική κατάρτιση. Αυτό επίσης αποδεικνύεται και από την υψηλή βαθμολογία που έλαβαν. Τα ΣΠΠΕ ακόμη, κατά την γνώμη των εκπαιδευτικών, συμβάλλουν στον εμπλουτισμό του εκπαιδευτικού και εποπτικού υλικού του σχολείου των, ώστε να επωφελούνται τα παιδιά από τη χρήση του και μακροπρόθεσμα, μετά το τέλος του προγράμματος. Αλλά και οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί αποκομίζουν οφέλη και χρήσιμες εμπειρίες από

την όλη διαδικασία και την συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς της Παιδαγωγικής ομάδας, ή άλλων σχολείων, την συνεργασία με τα ΚΠΕ, τις επισκέψεις για μελέτη στο πεδίο.

ΕΡΩΤΗΣΗ:- Θεωρείται ότι τα παιδιά που συμμετέχουν σε ένα ΣΠΠΕ ωφελούνται ή όχι; Και γιατί;

- ⓐ Οι ωφέλειες προέρχονται από την **Συνεργατική-Βιωματική, Διαθεματική μάθηση** και τις **ενεργητικές μεθόδους** και πρακτικές.
- ⓑ **Μαθαίνουν πώς να μαθαίνουν** και αποκτούν **Περιβαλλοντική Συνείδηση**
- ⓒ Γίνονται **υπεύθυνοι πολίτες** και αποκτούν **στάσεις Ζωής**. Αποκτούν **αυτενέργεια** και **εμπιστοσύνη** στον εαυτό τους. (ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ)

Όπως και παραπάνω αποδεικνύεται ότι οι εκπαιδευτικοί που υλοποιούν ΣΠΠΕ, διαθέτουν θεωρητικό υπόβαθρο και είναι γνώστες των **Συνεργατικών -βιωματικών μεθόδων και διδακτικών**.

ΕΡΩΤΗΣΗ:- Τι προσδοκάτε από τον Υπεύθυνο Π.Ε;

- ⓐ Εμπύκωση, Στήριξη, Ενημέρωση.
- ⓑ Επισκέψεις στα σχολεία, **Προσωπική και όχι τηλεφωνική** συνεργασία.
- ⓒ Σεμινάρια & Εργαστήρια πάνω σε **Διδακτικές τεχνικές Ομαδοσυνεργατικής μάθησης**.
- ⓓ Οι υπεύθυνοι Π.Ε. γνωρίζουν καλύτερα το αντικείμενο της Π.Ε., από τους Σχολικούς Συμβούλους και έχουν εμπειρία σε προγράμματα.
- ⓔ Οι υπεύθυνοι Π.Ε. είναι πιο κοντά μας, έχουμε περισσότερη άνεση να ζητήσουμε βοήθεια, γνωρίζουν καλύτερα μεθοδολογία και διδακτικές τεχνικές... (ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΚΠ/ΚΩΝ)Ι

Διαπιστώνεται, όπως ήταν αναμενόμενο, ότι οι προσδοκίες που έχουν από τον υπεύθυνο είναι υψηλές. Προσδοκούν να κατέχει το αντικείμενό του, ώστε να μπορεί να ενημερώνει, να έχει οργανωτικές ικανότητες, ικανότητες εμπυχωτή, συντονιστή, συμβουλευτικό και επικοινωνιακό ρόλο. Τα αποτελέσματα συμφωνούν και με την μελέτη της Δημοπούλου Μ, (2005), *Ο ρόλος του υπευθύνου στην προώθηση των Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης*, από τα πρακτικά του Συνεδρίου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, στην Κόρινθο, σελ. 135-142. Οι εκπαιδευτικοί των Κυκλάδων ζητούν όμως και κάτι επιπλέον, **προσωπική και όχι τηλεφωνική επικοινωνία**, αναδεικνύοντας ακόμη περισσότερο τον υποστηρικτικό, συμβουλευτικό και εμπυχωτικό του ρόλο. Παράλληλα όμως **αναδύονται** και τα προβλήματα των Υπευθύνων των Κυκλάδων, αφού αδυνατούν να ανταποκριθούν στο ρόλο τους, όχι τόσο, λόγω ανεπαρκούς κατάρτισης, -η εμπιστοσύνη και η αναγνώριση των προσπαθειών των υπευθύνων από τους εκπαιδευτικούς και η δήλωση της καλής σχέσης και επικοινωνίας, παρά τα εμπόδια, το αποδεικνύουν-, αλλά λόγω **έλλειψης πόρων για κάλυψη των οδοιπορικών τους εξόδων!** και λιγότερο με τα **προβλήματα στις συγκοινωνίες**. Από τις απόψεις των εκπαιδευτικών **αποκαλύπτεται η ιδιαιτερότητα του νησιωτικού νομού μας**, ενός **σοβαρού παράγοντα** θεωρούμε, που δεν αντιμετωπίζουν οι υπεύθυνοι της υπόλοιπης χώρας και που πιστεύουμε ότι χρειάζεται περαιτέρω διερεύνηση, για να δοθούν λύσεις.

ΕΡΩΤΗΣΗ:- Τι δυσκολίες συναντήσατε κατά την υλοποίηση του ΣΠΠΕ;

- ⓐ Απρόοπτα γεγονότα.
- ⓑ Προβλήματα με τον καιρό.
- ⓒ Υπάρχει **μεγάλη δέσμευση** και σε πράγματα που τα παιδιά **δεν δείχνουν ενδιαφέρον**, είσαι υποχρεωμένη να συνεχίσεις.
- ⓓ Δυσκολίες στις επισκέψεις πεδίου.
- ⓔ Δυσκολίες κατά την μετακίνηση με μέσο μεταφοράς. (ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ)

Οι δυσκολίες που φαίνεται να συναντούν κατά τη υλοποίηση των ΣΠΠΕ, θεωρείται ότι είναι σε φυσιολογικά πλαίσια, δεν προκαλούν εντύπωση και ήταν αναμενόμενες. Δεν δηλώνονται εμπόδια στην σύνταξη του ΣΥΠ, ή στη συνεργασία με τους υπεύθυνους Π.Ε. και τον πανεπιστημιακό φορέα. Βλέπε (Δημοπούλου 2005). Άρα διαπιστώνεται το ότι οι συντονιστές που σχεδίασαν ΣΠΠΕ συνεργάστηκαν και βοηθήθηκαν από τους υπεύθυνους, και μάλιστα εξασφάλισαν υψηλή βαθμολογία, για την πρότασή τους.

B. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ χωρίς ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΣΕ ΣΠΠΕ και ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ

ΕΡΩΤΗΣΗ:-Τι είναι αυτό, που μέχρι σήμερα σας αποθάρρυνε (δεν ήταν **Κίνητρο**), για τον Σχεδιασμό και την Υλοποίηση ενός **ΣΠΠΕ**;

- ⓐ Ο φόβος της **ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ**. (ποσοστό 100% των ερωτηθέντων)
- ⓑ Το **άγχος για την πορεία** του προγράμματος και η δέσμευση για τα **παραδοτέα**.
- ⓒ Η πολύ δουλειά και η **ευθύνη** που επωμίζεται ο Δάσκαλος –Συντονιστής.
- ⓓ Η όλη διαδικασία είναι πολύ **γραφειοκρατική**. **Με τρομάζει!**(ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΚΠ/ΚΩΝ)

Το επιχείρημα που προκύπτει από τις απαντήσεις όσων εκπαιδευτικών δεν έχουν τολμήσει να οργανώσουν και να υλοποιήσουν ένα ΣΠΠΕ, είναι καθώς αναφέρουν, ο φόβος της οικονομικής διαχείρισης και οι γραφειοκρατικές διαδικασίες. Πρόκειται για δικαιολογία ή για πραγματικότητα; Στην συνέντευξη αναφέρθηκαν κάποια παραδείγματα γενόμενοι πιο σαφείς. Πχ άκουσαν, από εκπαιδευτικούς που υλοποίησαν ΣΠΠΕ, ότι: *Μια φωτογραφική μηχανή στον προϋπολογισμό αναφέρεται ότι κοστίζει 200Ε. Μέχρι όμως να την αγοράσουν η τιμή της μπορεί να φθάσει 235Ε. Αλλά η αλλαγή της τιμής, σημαίνει διαμόρφωση του προϋπολογισμού. Το ίδιο μπορεί να συμβεί και με τον προϋπολογισμό ενός ταξιδιού.* Αυτή τη διαδικασία, την θεωρούν **Γραφειοκρατική** και πιστεύουν ότι πρέπει να απλουστευθεί. Το **άγχος** για την πορεία του προγράμματος σε έναν εκπαιδευτικό που κάνει για πρώτη φορά ΣΠΠΕ, είναι κατανοητό και φυσιολογικό. Ο ρόλος του Υπεύθυνου επίσης πολύ σημαντικός, για στήριξη και εμπύχωση. Η Καμαρινού (2000, σ. 215), λέει αναφέροντας την άποψη του Crandall, ότι *οι εκπαιδευτικοί υλοποιούν πρόθυμα ένα νέο curriculum όταν αυτό είναι σαφές, εύκολο στην εφαρμογή και στη χρήση του υλικού του και υπάρχει υποστήριξη και συνεργασία με το συντονιστή.* Τι γίνεται όμως, όταν άλλοι παράγοντες δεν επιτρέπουν αυτήν την προσωπική συνεργασία; Την εναλλακτική λύση δίνει προς το παρόν, μόνο η **τεχνολογία**. Παράδειγμα το σχολείο της **ΘΗΡΑΣΙΑΣ** που σχεδίασε και υλοποίησε ΣΠΠΕ, εξασφαλίζοντας βοήθεια και συνεργασία με το email και το τηλέφωνο.

ΕΡΩΤΗΣΗ:- Τι θα μπορούσε να αποτελέσει για σας **Κίνητρο**, (να σας ενθαρρύνει) για τον Σχεδιασμό και την Υλοποίηση ενός **ΣΠΠΕ**;

- ⓐ **Απλούστευση των διαδικασιών** στην οικονομική διαχείριση. (ποσοστό 100%)
- ⓑ Να δοθούν **υπερωρίες** και στους εκπαιδευτικούς της Α/θμιας Εκπαίδευσης, ως **οικονομικό κίνητρο**.
- ⓒ Το **ΥΠΕΠΘ να εφοδιάσει όλες τις Σχολικές Βιβλιοθήκες με CD και βιβλία** για το Περιβάλλον για ευκολότερη πρόσβαση στη βιβλιογραφία.
- ⓓ Να γίνονται **περισσότερες επισκέψεις** στα σχολεία από τον Υπεύθυνο Π.Ε.
- ⓔ Να γίνουν **Ενημερώσεις και Σεμινάρια** από το **Πανεπιστήμιο Αιγαίου**
- ⓖ Την οικονομική **διαχείριση να την αναλάβει ο υπεύθυνος Π.Ε.** όπως γίνεται με τις συμπράξεις στην Αγωγή Υγείας. (ένας Εκπαιδευτικός) (ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ)

Οι εκπαιδευτικοί δηλώνουν ως κίνητρο την **απλούστευση των γραφειοκρατικών, οικονομικών διαδικασιών**. Σαν παράδειγμα αναφέρουν την απλή κατάθεση των παραστατικών/τιμολογίων και την πληρωμή τους χωρίς προϋπολογισμό. Είναι αυτό όμως εφικτό; Πώς ο φορέας θα διεκδικήσει την εκταμίευση των χρημάτων χωρίς προϋπολογισμό; Κίνητρο θεωρούν επίσης την απόδοση υπερωριών και στους εκπαιδευτικούς της Α/θμιας εκπαίδευσης. Ίσως λογικό.

Το να εφοδιάσει Το **ΥΠΕΠΘ όλες τις Σχολικές Βιβλιοθήκες με CD και βιβλία** για το Περιβάλλον για ευκολότερη πρόσβαση στη βιβλιογραφία, είναι μια ενδιαφέρουσα πρόταση. Καταδεικνύεται ακόμη για άλλη μια φορά, πόσο μεγάλη σημασία έχει για τους εκπαιδευτικούς η **ενημέρωση και η προσωπική επαφή**, με τους Υπεύθυνους Π.Ε, αλλά συγχρόνως γίνονται φανερά και τα **αδιέξοδα** που αντιμετωπίζουν οι Υπεύθυνοι των Κυκλάδων. Επίσης ζητούν ενημέρωση για τα ΣΠΠΕ, από τους **Υπεύθυνους και το Πανεπιστήμιο**. Η συγκεκριμένη κατηγορία ήταν ως επί το πλείστον εκπαιδευτικοί νεοδιόριστοι, ή και αναπληρωτές. Έτσι εκτός αυτών που προαναφέρθηκαν, **προκύπτει και ένα άλλο ζήτημα**. Οι εκπαιδευτικοί που ενημερώνονται πχ. εφέτος, ως νεοδιόριστοι, του χρόνου θα έχουν πάρει μετάθεση. Το ζητούμενο είναι πως θα

αποκτηθεί **εμπειρία και γνώση στο αντικείμενο**, αφού όσα ενημερωτικά σεμινάρια και να γίνουν εφέτος, ακόμη και από το Πανεπιστήμιο, όπως ζητείται, του χρόνου πάλι η πλειοψηφία των νέων εκπαιδευτικών θα δηλώνουν ανημέρωτοι, για να σχεδιάσουν ένα ΣΠΠΕ. Υπάρχουν σχολεία που δεν έχουν ούτε έναν εκπαιδευτικό από την προηγούμενη χρονιά. Αυτός είναι και ο λόγος πιστεύουμε που μέχρι σήμερα, ΣΠΠΕ έχουν υλοποιήσει σχολεία που διαθέτουν αυτό τον **πυρήνα των παλιών εκπαιδευτικών, που μπόρεσαν να αξιοποιήσουν τόσο την ενημέρωση και επιμόρφωση που γίνεται κάθε χρόνο στην Π.Ε, όσο και τα πλεονεκτήματα της συνεργασίας, της οργάνωσης και υλοποίησης ενός ΣΠΠΕ** πχ σχολεία της Άνδρου, Σύρου, Πάρου, Νάξου, Σαντορίνης. Η τελευταία άποψη του ενός εκπαιδευτικού, είναι μάλλον άστοχη.

ΕΡΩΤΗΣΗ:- Θεωρείται ότι τα παιδιά που συμμετέχουν σε ένα ΣΠΠΕ. ωφελούνται ή όχι; Και γιατί;

- ⓐ Οι Συνεργατικές μέθοδοι και η Βιοματική Διαθεματική διδασκαλία, προσφέρουν πάρα πολλά στους μαθητές, **αλλά δεν τηρούνται οι προδιαγραφές της μεθοδολογίας.** Έτσι αντί να ερευνούν τα παιδιά, την έρευνα και τις εργασίες τις κάνουν οι δάσκαλοι, ενώ τα παιδιά **ελάχιστα επωφελούνται από τον τρόπο που δουλεύουν και χάνουν και τα μαθήματά τους.**
- ⓑ Τα **παιδιά αποπροσανατολίζονται** από τα μαθήματά τους και όλα γίνονται για να προβληθεί το σχολείο στην τοπική κοινωνία.
- ⓒ Η μελέτη στο πεδίο εξακολουθεί να είναι μια **εκδρομή χωρίς να εμβαθύνουν τα παιδιά.**
- ⓓ Παρά τα τόσα προγράμματα Π.Ε. που υλοποιούνται κάθε χρόνο, οι σκοποί και οι στόχοι της Π.Ε. **ελάχιστα γίνονται πράξη και το αποτέλεσμα φαίνεται από το γεγονός ότι ελάχιστα παιδιά αλλάζουν στάσεις και συμπεριφορές που είναι και το ζητούμενο. Δηλαδή όλα γίνονται για το θεαθήναι χωρίς ουσιαστικά να αποκτούν τα παιδιά Περιβαλλοντική Συνείδηση.**
- ⓔ Γίνεται πολύς λόγος για το τίποτα και **αμφισβητείται η μέθοδος και το όφελος που έχουν**
- ⓖ τα παιδιά που συμμετέχουν σε ΣΠΠΕ, από πολλούς **γονείς.** (ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΚΠ/ΚΩΝ)

Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι οι νέοι εκπαιδευτικοί, παρά το ότι δεν έχουν εμπειρία σε ΣΠΠΕ, ωστόσο όπως διαπιστώνουμε δηλώνουν λάθη στον τρόπο υλοποίησης των ΣΠΠΕ. Η Σπυροπούλου Δ, (2001, σελ. 54), αναφέρει, ότι από άλλες μελέτες διαπιστώνεται η αμφισβήτηση της αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων Π.Ε τα οποία υλοποιούνται στα σχολεία ως προς τα παρακάτω σημεία: την οριοθέτηση του περιεχομένου, τη **διδασκτική μεθοδολογία**, τα μέσα και εργαλεία, τη **μελέτη σε βάθος**, την **αξιολόγηση της πορείας και της συμμετοχής των μαθητών**, αλλά και του **τελικού προϊόντος του προγράμματος που μελετούν....Πιο συγκεκριμένα παρατηρούνται....μεγαλεπήβολοι στόχοι...λίγος διαθέσιμος χρόνος για οργάνωση, ουσιαστικό προγραμματισμό και τήρηση συγκεκριμένης μεθοδολογίας...συλλογή πληροφοριών και ενημέρωση από διάφορες πηγές ...εκδρομές κλπ σε βάρος της γνώσης και της επεξεργασίας πληροφοριών.** Για το ίδιο θέμα, κάνει λόγο και η Σκαναβή-Τσαμπούκου Κ, (2004). Θεωρούμε ότι τα πιο πάνω ζητήματα πρέπει να διερευνηθούν σε βάθος, το ίδιο και η αμφισβήτηση από τους γονείς.

ΕΡΩΤΗΣΗ:-Τι προσδοκάτε από τον Υπεύθυνο Π.Ε;

Οι απαντήσεις που δόθηκαν είναι περίπου οι ίδιες, όπως στην προηγούμενη κατηγορία και τα σχόλια κοινά.

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όπως αναφέρθηκε και στην αρχή η εργασία αυτή σκοπό είχε την γνώση της κατάστασης στο νομό και να δώσει απαντήσεις σε προσωπικούς προβληματισμούς, προς όφελος της Π.Ε. Τα συμπεράσματα που προέκυψαν είναι και θετικά και αρνητικά και αναδύθηκαν τα ιδιαίτερα προβλήματα του νομού μας. Θεωρούμε ότι δεν μπορούν να γενικευθούν σε καμία περίπτωση και λόγω του μικρού δείγματος, αλλά και των ιδιαιτεροτήτων της περιοχής μας. Θα μπορούσε όμως να συνεχιστεί με μεγαλύτερο αντιπροσωπευτικό δείγμα, ώστε να τεκμηριώσουμε την εγκυρότητα

των αποτελεσμάτων, στο νομό μας. Θα ήταν επίσης ενδιαφέρον να δούμε τι συμβαίνει στην περιοχή των Δωδεκανήσων έναν επίσης πολυνησιακό νομό. Όσον αφορά την προσδοκία των εκπαιδευτικών μας για προσωπική επικοινωνία, φοβούμαι ότι είναι προς το παρόν ανέφικτη, αφού είναι συνυφασμένη με χρηματοδοτήσεις που δεν καλύπτουν τις ανάγκες των μετακινήσεών μας.

Όσον αφορά την ενημέρωση, τόσο από τους Υπευθύνους όσο και από το Πανεπιστήμιο δυστυχώς είναι άμεσα συνδεδεμένος με τις συχνές μετακινήσεις των εκπαιδευτικών. Ο μόνιμος πυρήνας είναι πολύ μικρός και ειδικά στα πιο μικρά νησιά, ανύπαρκτος. Αυτό μας δυσκολεύει ιδιαίτερα, γιατί δεν μπορούμε να πάμε ένα βήμα παραπέρα. *Κάνουμε μόνο μικρούς κύκλους και ξαναγυρίζουμε στο ίδιο σημείο απ' όπου ξεκινήσαμε!* Παρά ταύτα η ενημέρωση που μέχρι σήμερα έχουν οι εκπαιδευτικοί, είναι ως επί το πλείστον από τα σεμινάρια των Υπευθύνων Π.Ε. και ελάχιστοι έχουν παρακολουθήσει Σεμινάριο από το Πανεπιστήμιο Αιγαίου ή τους Σχολικούς Συμβούλους, για το αντικείμενο της Π.Ε.

4.1 ΘΕΤΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ:

1. Η υψηλή **χρηματοδότηση** είναι **Κίνητρο** για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση ενός ΣΠΠΕ,.
2. Οι εκπαιδευτικοί είναι γνώστες των **ομαδοσυνεργατικών/ Βιωματικών** μεθόδων μάθησης.
3. Ο συντονιστικός, καθοδηγητικός, συμβουλευτικός και ενθαρρυντικός ρόλος του Υπευθύνου Π.Ε. είναι καθοριστικός για την προώθηση των στόχων της Π.Ε. και της αειφορίας στα σχολεία της περιοχής του, όπως επίσης είναι σημαντικός για την υλοποίηση, συντονισμό, ενημέρωση και εξέλιξη των προγραμμάτων Π.Ε. και των ΣΠΠΕ. Επιπλέον οι εκπαιδευτικοί **τον εμπιστεύονται**, έχουν καλή σχέση μαζί του **και τον αισθάνονται πιο δικό τους άνθρωπο** από τον Σχολικό Σύμβουλο. Πιστεύουν ότι η εμπειρία σε προγράμματα και η γνώση της μεθοδολογίας και των διδακτικών τεχνικών είναι απαραίτητη προϋπόθεση, για ένα συντονιστή προγραμμάτων όπως ο Υπεύθυνος Π.Ε..
4. Τα παιδιά, **ωφελούνται** από τη συμμετοχή τους σε προγράμματα Π.Ε. & ΣΠΠΕ
5. Η **στάση** εκπαιδευτικών και γονέων είναι θετική για τα προγράμματα Π.Ε. & ΣΠΠΕ
6. Οι εκπαιδευτικοί αποκομίζουν ωφέλειες από τη συμμετοχή τους σε προγράμματα Π.Ε.& ΣΠΠΕ
7. Οι συνεργατικές μέθοδοι και η βιωματική διαθεματική διδασκαλία, προσφέρουν πάρα πολλά οφέλη στους μαθητές, **αν τηρούνται οι προδιαγραφές της μεθοδολογίας.**

4.2 ΑΡΝΗΤΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ:

- 1.Ο φόβος της **οικονομικής διαχείρισης** αποτελεί **ισχυρό αντικίνητρο**, για τον σχεδιασμό ενός ΣΠΠΕ. **Το άγχος** για την πορεία του προγράμματος, **η δέσμευση** για τα παραδοτέα, καθώς και **η ευθύνη** που επωμίζεται ο Συντονιστής, λειτουργούν επίσης αρνητικά.
2. Η αδυναμία του Υπευθύνου Π.Ε. να ανταποκριθεί επαρκώς στο ρόλο του, λόγω ιδιαίτερων παραγόντων που έχουν σχέση με τις ιδιαιτερότητες του νομού μας.
3. Οι απόψεις πολλών εκπαιδευτικών αλλά και γονέων όσον αφορά τις **ωφέλειες** που αποκομίζουν τα παιδιά **δίστανται**. Είναι **αντιφατικές**.
4. **Η τήρηση της μεθοδολογίας αμφισβητείται** από Εκπαιδευτικούς που δεν υλοποιούν ΣΠΠΕ
5. Ο μεγάλος αριθμός **μετατιθέμενων και νεοδιόριστων** εκπαιδευτικών είναι **ανασταλτικός παράγοντας** στην ενημέρωση και στην αξιοποίηση της γνώσης για τα ΣΠΠΕ. Υπάρχει αδυναμία επίσης αξιόπιστων συμπερασμάτων, αφού οι συνθήκες αλλάζουν πολύ γρήγορα.
6. Οι ιδιαιτερότητες ενός νησιωτικού νομού, είναι αρνητικοί παράγοντες στην εξέλιξη των προγραμμάτων και πρέπει να διερευνηθούν.

4.3 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1. **Απλούστευση** των διαδικασιών στην **οικονομική διαχείριση**, εφ' όσον είναι δυνατόν.
2. Επισκέψεις στα σχολεία, **προσωπική συνεργασία** και **επικοινωνία**.
3. Επιμόρφωση, Σεμινάρια & Εργαστήρια από τον Υπεύθυνο και το Πανεπιστήμιο.

4.Αναγνώριση των ιδιαιτεροτήτων των νησιωτικών νομών και **χρηματοδοτήσεις** ώστε να **εγκρίνονται οι μετακινήσεις των Υπευθύνων.**

5. **Αξιοποίηση** και καλύτερη **χρήση της τεχνολογίας**, ως εναλλακτικής λύσης επικοινωνίας.

6. **Εφοδιασμός** των Σχολικών Βιβλιοθηκών με CD και βιβλία για το **Περιβάλλον.**

7. Να δίδονται οι **υπερωρίες** και στους εκπαιδευτικούς της Α/θμιας Εκπαίδευσης.

8.**Αύξηση της επιχορήγησης** των νομαρχιακών προγραμμάτων, *γιατί χρειάζεται να δοθούν από τους αρμόδιους φορείς κίνητρα, υποστηρικτικό υλικό και πόροι στους εκπαιδευτικούς, παράλληλα με τη διοργάνωση σεμιναρίων... για την επιμόρφωση των τελευταίων.* (Σκαναβή- Σακελλάρη, 2002).
Γιατί είναι εμπαιγμός τελικά, η χρηματοδότηση ενός προγράμματος Π.Ε. με 50 ευρώ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Cohen L,- Manion L, (1994), *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*, Μεταίχμιο, Αθήνα.
2. Δασκολιά Μ, (2004), *θεωρία και πράξη στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση.Οι προσωπικές θεωρίες των Εκπαιδευτικών*, Μεταίχμιο, Αθήνα.
3. Δημοπούλου Μ, (2005), Ο ρόλος του υπευθύνου στην προώθηση των Σχολικών Προγραμμάτων
4. Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, *Πρακτικά 1^{ου} Συνεδρίου Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης*, Κόρινθος.23-25 Σεπτεμβρίου, σελ. 135-142.
5. Καμαρινού Δ., (2000), *Βιωματική μάθηση στο σχολείο*, σ. 102
6. Παπαδημητρίου Β, (1995), Εκπαιδευτικοί και Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, τχ.22, σ. 215-231.
7. Παπαδημητρίου Β, (1998), *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Σχολείο. Μια διαχρονική θεώρηση*,
8. Τυπωθήτω Δαρδάνος, Αθήνα.
9. Παπαναστασίου Κ, (2005) *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*, Λευκωσία.
10. Τσαμπούκου-Σκαναβή Κ, (2004), *Περιβάλλον και Κοινωνία. Μια σχέση σε αδιάκοπη εξέλιξη.* Καλειδοσκόπιο, Αθήνα.
11. Σκαναβή Κ,-Σακελλάρη Μ, (2002), Η γένεση, η εξέλιξη και η δυναμική της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, *Γέφυρες*, τχ. 4.
12. Σπυροπούλου Δ, (2001), Αξιοποίηση ερευνών περιβαλλοντικής εκπαίδευσης από το Π.Ι. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, τχ. 4 σελ. 50-59.
13. ΥΠΕΠΘ,& Π. Ι., (2002), *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ)*, Αθήνα
14. Φλογαίτη Ε, (2003), Αντιλήψεις των μαθητών για το περιβάλλον: Ανασκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας. *Θέματα στην Εκπαίδευση*, τ.4 σ.183-197
15. Φλογαίτη Ε., (1998), *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.